

Från förorten till innerstaden och tillbaka igen – Gymnasieskolan, valfriheten och den segregerade staden

Jonas Lindbäck & Ove Sernhede

The freedom to choose which school you want to attend in the Swedish school system can be understood as an opportunity to overcome the urban segregation. Each year there are pupils from the suburb of Beryd in Gothenburg, who choose to leave their suburb to attend an upper secondary school in the inner city. But several of these pupils choose to return to the upper secondary school in Beryd. The aim of this article was to study why these pupils choose to leave Beryd, and why they return. Through interviews with ten pupils at Berydsgymnasiet we examined how the shift between the suburb and the inner city raised questions concerning identity, place and belonging. The study shows how the pupils encounter with the inner city schools is connected with a strong feeling of alienation and non-belonging, an experience that is highly related to the segregated and hierarchically structured urban space.

Keywords: Free school choice, immigrant suburbs, integration, territorial stigmatization, urban space.

Jonas Lindbäck, doktorand, Avdelningen för socialt arbete, Institutionen för samhälls och välfärdsstudier, Linköpings universitet.
jonas.lindback@liu.se

Ove Sernhede, professor, Centrum för urbana studier, Göteborgs universitet
ove.sernhede@urban.gu.se

Inledning

Det hade bara gått några månader av höstterminen 2009 när Amina bestämde sig för att byta skola igen. Det var den tredje gången på ungefär lika många

månader. Hon hade börjat studera vid en skola i centrala Göteborg, lite senare flyttat till ytterligare en, men slutligen bestämt sig för att byta till gymnasiet i Beryd.¹ Där hade hon bott hela livet, där fanns hennes vänner, och där hade hon gått i skolan sedan hon var sju år.

Men Amina var inte ensam om att flytta runt mellan olika skolor den terminen. I den här artikeln kommer vi möta några av de elever som bytte välrenommerade innerstadsskolor mot gymnasiet i den förort där de bor och växte upp.

Beryd är en miljonprograms-förort i Göteborg, och gymnasieskolan där tar varje läsår emot ett stort antal återvändande elever.² Dessa bor i Beryd men har initialt valt andra gymnasieskolor runtom i Göteborg. Amina är alltså långt ifrån ensam. Denna artikel bygger på nio intervjuer, gjorda under våren 2010, med elever på Berydsgymnasiet som alla återvänt till förorten från olika innerstadsskolor. Syftet med artikeln är att undersöka varför dessa elever från början valde att söka sig till innerstadens skolor, deras upplevelser därifrån, samt deras motiv för att ”återvända” till sin stadsdel och skolan där. Vi är intresserade av de ungas reflektioner om och erfarenheter av dessa skolbyten insatta i ett sammanhang av framtidsdrömmar, utbildningsstrategier, förståelse av sociala skillnader och segregation. Varför valde de en skola i innerstaden, och vilka är deras erfarenheter därifrån? Varför valde de att lämna skolan i innerstaden till förmån för den egna stadsdelens gymnasieskola?

En ofta förekommande uppfattning i debatten om det fria skolvalet är att segregationen, åtminstone delvis, bryts genom att elever från de stigmatiserade förorterna i storstädernas ytterkanter har möjlighet att lämna sina bostadsområden. Resan från förorten blir då en resa som också möjliggör ett socialt uppåtstigande. En del i syftet blir därför att närmare undersöka hur elever som gör detta val tas emot och möts av den nya miljö som innerstadsskolorna innebär. På vilka sätt aktualiserar skiftena mellan förort och innerstad frågor om identitet, tillhörighet och gemenskap?

¹ Beryd är ett fingerat namn på den stadsdel där vi gjort vår studie.

² Vi använder ibland ordet ”återvändarna” för att beskriva denna grupp elever. Det är inte en helt rättvisande beskrivning eftersom de i en egentlig mening aldrig har lämnat sin stadsdel, de bor ju fortfarande kvar där. Men i mötet med vissa lärare och elever har denna beskrivning dykt upp, och i brist på bättre ord kan det fungera som ett samlingsnamn på den grupp elever vi har intervjuat.

Bakgrund

Under välfärdsstatens expansiva och framgångsrika år, framför allt under 1960- och 70-talet, betraktades skolan som en arena för skapandet av ett mer solidariskt och rättvist samhälle. Fostran till ett aktivt medborgarskap var en viktig aspekt av skolans arbete (Beach, Gordon & Lahelma, 2007; Englund, 2004). Men trots de goda ambitionerna och visionen om en gemensam grundskola, existerade det då som nu en segregation baserad på kön, prestation och social bakgrund i den svenska skolan (SOU, 2000:19). Även om skolan under de socialstatligt offensiva decennierna efter andra världskriget inte förmådde överbrygga de ekonomiska klyftorna och de sociala skillnaderna, så fanns det en uttalad ambition att sätta in skolan i en större samhällsbyggande kontext, och likvärdigheten mellan Sveriges skolor var stark (Skolverket, 2009). Sett ur ett vidare och längre perspektiv måste dessa decennier snarare ses som en historisk parentes. Forskningen visar att den svenska skolans position, sedan början av 1990-talet, försämrats i internationellt jämförande studier, till exempel i de regelbundet återkommande PISA undersökningarna. Samtidigt har den likvärdighet, som var ett utmärkande drag för den svenska skolan, försämrats (Bunar & Kallstenius, 2007; Skolverket, 2009). Under krisåren på nittioalet blev den sociala och etniska segregationen allt mer framträdande både i samhället i stort och i skolans värld. Det blev framför allt tydligt i Sveriges större städer där en åtskillnad av invånarna utifrån sociala villkor intensifierades, något som dessutom sammanföll med en allt tydligare åtskillnad i det urbana rummet (Johansson & Hammarén, 2010). Dessa ojämlika förhållanden gäller i hög grad också för Göteborg, den stad där vår studie har genomförts. Göteborg var i slutet av 1990-talet en av Sveriges och Europas mest segregerade städer (OECD, 1998). Drygt tio år senare uppvisar segregationen inga tecken på att mattas av (Andersson, Bråmås & Hogdal, 2009; Social rapport 2010, 2010).

Beslutet om rätten att själv välja skola (Proposition 1991/92:95) skulle bland annat bidra till ”en ökad mångfald och pedagogisk förnyelse” (s. 11), men också ge elever och föräldrar möjlighet att lämna den skola de var missnöjda med. Införandet av valfrihetsprincipen på grundskolenivå och betygsantagningsprincipen på gymnasienivå kunde därför ses som en möjlighet att överbrygga den inlåsning av individen som den urbana segregationen skapade. Dessa förändringar har emellertid visat sig ha problematiska sidor. I Stockholm blev rörelsen mellan bostadsområdena och skolorna stor. Där, liksom i Göteborg och Malmö, har det nya systemet emellertid lett till

ökad social, prestationsmässig och etnisk segregation mellan olika skolor. Den likvärdighet mellan skolor som tidigare också var framträdande i Göteborg har förbytt i allt större skillnader mellan vad eleverna betygsmässigt presterar på olika skolor. (Skolverket 2009; Söderström & Uusitalo, 2005). Det har gått så långt att eleverna själva kommenterar detta genom att säga som en av våra informanter: ”Tala om för mig vilken skola du går på så skall jag säga dig vilket betyg du har”.

Berydsgymnasiet, där vi gjort vår studie, utmärker sig som gymnasieskola genom sin placering i en förort. Nästan alla övriga gymnasieskolor i Göteborg ligger i innerstaden. Men skolan utmärker sig också genom sin satsning på estetiska linjer och de specialinriktningar som alla elever på skolan väljer.³ När detta lanserades år 2005 var tanken att försöka motverka det sviktande elevunderlag och de ekonomiska nedgångar som skolan lidit av under flera år. Genom denna nysatsning lyckades man locka elever från hela Göteborg med kranskommuner till skolan. I dag har skolan ett stort upptagningsområde med elever från olika delar av staden, och elever med olika sociala villkor. I en tidigare artikel diskuterade vi hur denna nya satsning skapat ett nytt klimat och en ny situation för såväl elever som lärare vid Berydsgymnasiet (se Lindbäck & Sernhede, 2010). I den artikeln visade vi på hur elevernas rörelse i stadsrummet i en mening innebar en uppluckring av den urbana segregationen och inlåsnings genom innerstadselevernas resande till och från skolan i förorten. Men det står också klart i vår studie, och detta visas i den ovan nämnda artikeln, hur de sociala hierarkierna mellan människor och stadsdelar återspeglades och reproducerades inom skolan. Vi kan se det i de skiljelinjer som finns mellan programmets olika elevsammansättning, såväl som i hur skolan lokalmässigt delats upp. I denna artikel lämnar vi emellertid Berydsgymnasiets inre villkor för att istället fokusera på de elever som för en tid har gått på en skola i innerstaden, men som sedan valt att söka sig till Berydsgymnasiet. Artikeln handlar om deras olika former av geografiska, sociala, kulturella och mentala resor mellan olika skolor, och dessa skolors positioner i det segregerade urbana rummet.

³ Som specialinriktningar kan eleverna välja allt från juridik till fotboll och design. För en något utförligare beskrivning av den nysatsning som skolan gjort se Lindbäck & Sernhede (2010).

Teoretiska utgångspunkter

När vi närmar oss frågor om den segregerade staden och ungdomars relation till skolan rör vi oss i en terräng av komplexa relationer. Den fransk-amerikanske forskaren Loïc Wacquant har lämnat avsevärda bidrag till diskussionen om det samtida urbana landskapets förändringar. I flera av sina studier diskuterar han utvecklingen i bostadsområden präglade av social marginalisering, och hur dessa är utsatta för en *territoriell stigmatisering* (Wacquant 1999; Wacquant 2008). Det är en stigmatisering som drabbar själva platsen och bilden av den, och därmed även invånarna. Stigmatiseringen blir en framträdande del av tillvaron och det dagliga livet i dessa stadsdelar. Att bo i ett område stämplat som ”utsatt”, det vill säga präglat av fattigdom, kriminalitet, våld och socialt förfall påverkar alla aspekter av tillvaron, från att söka jobb till de vardagliga mötena människor emellan. Det är till och med så att vissa unga som växer upp i dessa områden börjar definiera sig själva som andra klassens medborgare, som förlorare (Sernhede, 2009). Andra synsätt på eller representationer av förorten har väldigt svårt att tränga igenom de rådande diskurserna (Arnstberg, 2000). Den territoriella stigmatiseringen blir därmed av central betydelse för invånarnas interaktion med omvärlden (Wacquant, 2008).

Stigmatiseringen av förorten gör att vissa föreställningar och bilder knyts till den, vilket därmed också kommer att påverka människors förhållnings-sätt till denna plats. Men det är något som gäller för *alla* platser. Olika rum och platser ges skilda innebörder och laddas med mening på olika sätt. Plat-sens symboliska laddning avspeglar sig även i synen på de människor som förknippas med denna plats. Den rumsliga åtskillnaden förstärks också av de bilder som media förmedlar, vilket ytterligare bidrar till den sociala, ekono-miska och etniska segregationen och stratifieringen. Segregationen har på så vis en tydlig verkan genom bilder, vi kan därför tala om den *imaginära* staden och om segregationens mentala dimensioner (Sernhede & Johansson 2006).

De mentala gränserna underbygger den rumsliga separationen och dess hierarki och skiktningar, vilket i sin tur bidrar till att förorten blir till en marginaliserad plats i utkanten av samhällets mentala, sociala, politiska och geografiska rum (Alinia, 2006). Förorten får också sin benämning som förort genom att den betraktas som en ”annan” eller ”annorlunda” plats, befolkad av ”de andra” (Alinia, 2006; Dikeç, 2007; Ristilammi, 1994). Epitetet ”för-

ort” har därför blivit mer normativ än geografisk, beskriver mer en (föreställd) skillnad än ett visst läge i relation till ett centrum (Alinia, 2006).⁴ Mustafa Dikeç (2007) beskriver hur det skapas *politics of space*, en platsens eller rummets politik, som kommer till uttryck genom de sätt på vilka olika urbana rum definieras, kategoriseras och behandlas. Det är en beskrivning som även är relevant när vi närmar oss elevernas beskrivningar av mötet med innerstadens skolor.

Invånarna i förorten har också kommit att betraktas som ”de andra” i relation till det övriga samhället. Vi kan i detta avseende jämföra med vad man inom postkolonial teori har beskrivit som *otherization* eller *andrafiering* (Embrick, 2008; León Rosales, 2010; Lindbäck & Sernhede, 2010; Möller, 2010; Said, 1978). Detta begrepp vill förklara hur skiljelinjer mellan ”vi” och ”dom” uppstår, där ”den Andre” identifieras och definieras via stereotypa föreställningar och bilder som bryter med det som är ”vi”. En annan aspekt av denne process är vad som brukar betraktas som *self-otherization*, det vill säga den process där den andre internaliserar och identifierar sig med, och därmed ger legitimitet åt, de bilder av den Andre som den dominerande kulturen har bidragit till att skapa (Fanon, 1997; Hall, 1992; Kamali, 2006).

Eleverna i denna studie är alla från förorter som brukar beskrivas som ”multietniska”, ”invandrartäta” och ”utsatta”. Förutom två av ungdomarna som kom till Sverige innan de fyllt ett år, är samtliga födda och uppvuxna i Sverige. Alla har de gemensamt att deras föräldrar är födda i ett annat land än Sverige. Men oavsett medborgarskap eller födelseland talar de återkommande om sig själva som ”invandrare”. En avgörande aspekt av denna självbeskrivning grundar sig i en gemensam erfarenhet av att inte räknas in i kategorin ”svensk” (Jonsson, 2007, s. 24; Sernhede, 2002, s. 93-95). ”Invandrare” får ofta beteckna motsatsen till ”svensk”, på samma sätt som ”svart” betecknas som motsatsen till ”vit”. Denna förståelse av identitet bygger på ett dikotomt tänkande där identiteterna ses som ömsesidigt uteslutande, ett antingen eller-förhållande som bidrar till ett reduktionistiskt och förenklat synsätt på identitet (Hall, 2003). Det är också denna syn på identitet, eller snarare alla de sätt på vilket identitet kommer till uttryck genom språk och handlingar, som styr uppdelningen i ”invandrare” och ”svenskar”. Sådana uppdelningar döljer en syn på identitet som socialt konstruerad, föränderlig och icke-essentialistisk, men det är etablerade kategorier som individen ofta

⁴ För en utförligare diskussion se Alinia (2006), där hon fördjupar sig i relationen mellan förorten och vad hon beskriver som ”maktens rumsliga förankring”.

tvingas förhålla sig till. ”Svensk” och ”invandrare” handlar också om vad och vilka man identifierar sig med, samt vad och vilka man tillåts identifiera sig med (Jonsson, 2007). Kategoriseringar rymmer även en maktdimension, makten att klassificera, kategorisera och framställa någon eller något på ett visst sätt (Hall, 2003, s. 259). Som Rickard Jonsson (2007) skriver ligger häri också en viktig skillnad mellan att bli kallad exempelvis invandrare och att själv använda sig av samma ord för att beteckna sig själv. De ungdomar som vi har träffat använder sig av epiteter som ”invandrare” och ”svartskalle”, eller hänvisningar till föräldrarnas födelseland, för att markera en icke-tillhörighet. Men det är kategorier som de stöter på i mötet med sin omvärld. ”Invandrare” blir en subjeksposition som de på olika sätt och i olika sammanhang måste förhålla sig till, och som sådan påverkar kategorin den kategoriserades tillvaro (Jonsson, 2007, s. 32). I denna text använder vi oss av kategorin invandrare utifrån denna förståelse och de sätt på vilket kategorin kommer till uttryck i elevernas berättelser.

Metod och urval

Genom sin position i förorten och blandningen av elever från hela Göteborg med kranskommuner, intar Berydsgymnasiet en intressant och något unik position bland skolor i dag. Utifrån sin position speglar skolan frågor om staden, segregation och valfriheten inom skolan, vilket väckte vårt intresse för gymnasiet. Berättelserna från de eleverna som väljer att läsa i innerstaden för att sedan börja på Berydsgymnasiet blir i detta sammanhang särskilt intressanta då de blottlägger svagheter och brister i föreställningarna om valfrihetens förmåga att skapa samma möjligheter för alla. Även om alla är berättigade att söka in till valfritt gymnasium, och även om eleven kommer in på den skola hon eller han har valt, uppenbarar sig andra hinder i den nya skolmiljön.

Eftersom vi var intresserade av ungdomarnas reflektioner, funderingar och erfarenheter av bland annat skolbyte och den urbana segregationen, valde vi att genomföra kvalitativa intervjuer (Kvale, 1997). Den kvalitativa intervjun kan förmedla en både mångsidig och komplex bild, och ge en levande beskrivning av några av de erfarenheter som döljer sig bakom den ökade rörelse som valfriheten i skolan har inneburit. Intervjun ger oss utrymme att närma oss eleverna och deras sätt att begreppsliggöra sin omgiv-

ning och därmed skapa en större förståelse för deras erfarenheter. Därmed inte sagt att dessa intervjuer ger en fullständig bild eller att de fångar vad individen *verkligt* tycker och tänker. Dessa intervjuer tar, liksom alla samtal, plats i relation till en mängd olika diskurser som både elever, lärare och intervjuare är inbegripna i och som det är viktigt att reflektera över (Jonsson, 2007). Utdrag från intervjuerna kan därför inte betraktas som "sanning". Utsagorna är uttryck för hur de unga relaterar och positionerar sig i förhållande till en uppsättning diskurser, inte minst om "förorten" och Berydsgymnasiet.

Eftersom det inte fanns ett samlat register på Berydsgymnasiet för de elever som bytt skola var det inte möjligt för oss att på egen hand ta kontakt med dem. Istället fick vi genomföra ett strategiskt urval och tog hjälp av lärare på skolan för att nå de aktuella ungdomarna. Eftersom vi blivit informerade om att de flesta återvändande eleverna fanns på skolans samhällsvetenskapliga program tog vi kontakt med lärare där, som sedan bistod oss i kontakten. Ett antal elever gick inte att nå trots upprepade försök per telefon och mail, några andra ville inte medverka. Slutligen hittade vi nio informanter och under våren 2010 genomförde vi intervjuer med ungdomarna. Vi eftersträvade en jämn könsfördelning, men svårigheter att få tag på manliga elever i målgruppen, gjorde att vi till slut intervjuade sex tjejer och tre killar. Skolan hade ingen systematisk dokumentation över vilka som började efter terminsstart, men samtal med lärare och personal gav intryck av att det var fler tjejer än killar som valde att söka till innerstadens skolor och sedan återvände, vilket kan förklara snedfördelningen i urvalet.

Samtliga elever gick första, andra eller tredje året på det samhällsvetenskapliga programmet. Alla bodde i Beryd. Utöver eleverna intervjuade vi också fem lärare och skolans rektor, samt en person som tidigare var projektledare för nysatsningen på Berydsgymnasiet och därmed bidrog till skolans omorientering mot estetik och valbara ämnen. Ambitionen med att intervjua dessa personer var att få en bredare bild av Berydsgymnasiet, dess historia och position i staden. Men också att få ta del av deras reflektioner om skolans roll som multietnisk mötesplats. Dessa intervjuer gjordes primärt för att skapa en bakgrund till studien, det är intervjuerna med eleverna som står i fokus för analysen. Inför intervjuerna informerades vi om studien och dess syften. I enlighet med gällande konfidentialitetskrav är samtliga namn på elever, lärare, skolor och stadsdelar fingerade. Samtliga intervjuer har spelats in och transkriberats för att därefter koda tematiskt utifrån dess innehåll, och slutligen analyseras.

I analysen har vi inspirerats av en narrativ ansats (Johansson, 2005; Robertson, 2005). Fokus har legat på berättelserna i relation till den sociala, kulturella och rumsliga kontext som omger eleverna (Bourdieu & Wacquant, 1992). Berättelser är utgångspunkt för skapandet av sammanhang och mening, de gör våra erfarenheter och vår omvärld begriplig. Därmed är berättelser alltid medskapande och bidrar till att forma den identitet och verklighet som berättaren gör till sin. Analysen av dessa narrativ kan på så vis bidra till en ökad förståelse för hur individen begreppsliggör sig själv och sin omvärld, samt ge ökad kunskap om den kontext som omger individen (Robertson, 2005). Intervjuerna har framför allt handlat om skola, det urbana rummet, identitet och motiv till skolbyte, men de har även berört frågor kring bland annat familj, fritid och framtid.

Att välja skola

Beryd, och angränsande stadsdelar som Askerby och Sörbo, byggdes under tiden för miljonprogrammet. I dag är de områden som ofta beskrivs som präglade av etnisk heterogenitet, hög arbetslöshet, höga ohälsotal, en stor andel bidragstagare och social exkludering (Göteborgssamhällets utveckling 2009, 2009). Den etniska heterogeniteten visar sig även i skolorna i miljonprogrammets förorter där andelen elever med annat modersmål än svenska är mycket hög. I flera skolor är andel elever med svenska som första språk knappt 10 procent (Bunar & Kallstenius, 2007). Den urbana segregationen återspeglas på detta vis i skolan. En konsekvens av segregationen är att skolorna i förorten stämplas som sämre, vilket leder till lägre status och dåligt rykte (Bunar, 2001).

Karin som har jobbat på Berydsgymnasiet i över 20 år, berättar att skolan sedan starten haft ett ”rykte som har svajat både upp och ner”, men att det har blivit sämre på senare år i Göteborg. Men det tycks som om det är bättre utanför staden, enligt henne. När vi träffade Lisa, skolans rektor, lyfte hon fram det goda ryktet och de många studiebesöken som skolan får ta emot från hela landet, men hon påpekar att bilden av skolan inte är densamma bland alla. ”Dom som går i nian dom förknippar Berydsgymnasiet och Beryd med något helt annat, du vet alla fördomar mot Beryd”. Något vi kunde bekräfta i vår föregående artikel om Berydsgymnasiet (Lindbäck & Sernhede, 2010).

Bilder av Berydsgymnasiet

Bilderna av Beryd och Berydsgymnasiet återkommer ständigt i intervjuerna med eleverna. När vi gör våra intervjuer våren 2010 ska Maryam snart ta studenten, men att det blev vid Berydsgymnasiet var inte självklart. Drygt tre år tidigare ville hon ”börja om på nytt” och lära ”känna andra personer, förstå hur dom har det, hur dom ser på livet”. Det var dock inte bara därför hon sökte sig till gymnasieskolorna i innerstaden.

Varför jag inte började på Berydsgymnasiet från första början var för att det var fördomar om det. Att det var massa invandrare, att det var alltid bråk här, polisen bodde här [...] Det var fördomar, jag hörde och lyssnade på dom.

Maryam ger uttryck för de föreställningar som många gånger finns kring skolor i förorten, föreställningar som kan tolkas som del i en övergripande diskurs som beskriver dessa skolor som kulturellt annorlunda, lågpresterande och stökiga, vilket ytterligare bidrar till att försämra deras rykte och status (Bunar, 2001; Jonsson, 2007; Kallstenius, 2010; Sernhede, 2002). Det handlar om en typ av negativ stigmatisering som Maryam är tvungen att förhålla sig till. Den bidrog i sin tur till att hon från början själv inte ville gå på Berydsgymnasiet. Trots att hon och de andra eleverna i dag tar sitt område i försvar och kritiserar de negativa framställningarna i media, är det svårt för dem att ställa sig helt utanför dessa representationer. Flera postkoloniala teoretiker har beskrivit hur konstruktionen av den Andre kan internaliseras och leda till ett inre psykologiskt förtryck som begränsar det egna jaget (Fanon, 1997; Hall, 1992). Vi har då att göra med en process av *self-otherization*, där de underordnade eller de koloniserade tar över den bild av dem som kommer till uttryck i den dominerande diskursen. Att återkommande möta negativa bilder av sin stadsdel och människorna där påverkar tillvaron för invånarna i förorten och synen på sin plats.

Fördomarna om Berydsgymnasiet visar sig i föreställningar om en stökig och bråkig miljö med oseriösa elever och dåliga möjligheter att satsa på studierna. Nadia trodde inte att gymnasieskolan i Beryd skulle vara något för henne när hon skulle välja skola, ”vad kommer den vara när den ligger i Beryd?”, frågade hon sig. I flera av elevernas berättelser blir det på det här viset tydligt hur den territoriella stigmatiseringen och de stereotypa bilderna av Beryd blandas samman med skolan. Amina som går i ettan på samhälls-

vetenskapliga programmet tar också upp skolans dåliga rykte. Hon är upp-
vuxen i Beryd och i intilliggande Sörbo. Hennes föräldrar tyckte att hon
skulle söka till Beryd men hon ville inte läsa där.

Amina: Eh, jag hade inte så bra bild av Beryd faktiskt, om jag ska vara
ärlig. Det gick ju väldigt många dåliga rykten om Beryd. Men när jag
väl bytte hit insåg jag att det stämde inte. Det blir vad man gör det till.

Intervjuare: Vad hade du hört för rykten?

Amina: Ja, att man blir slapp och slarvig när man går här, det är så be-
kvämt och bla bla bla. Att dom inte är seriösa och så. Det var ju det.

Intervjuare: Men det var inte riktigt så?

Amina: Nej, det var inte så. Det var inte så alls.

Aminas bild och föreställningar om Berydsgymnasiet förändrades i mötet
med den faktiska verkligheten och detsamma skedde för Maryam. ”Jag har
trivts jättebra här på Berydsgymnasiet. Och det har inte alls ... dom fördo-
mar som finns, dom har inte stämt in ett dugg, de har inte stämt in alls”, be-
rättar hon. I både den här och vår förra studie (Lindbäck & Sernhede, 2010)
kan vi se att elevernas negativa uppfattningar om skolan har tagit en positiv
vändning i och med att de har börjat studera där.

Att "satsa på plugget"

Om Berydsgymnasiets rykte var en anledning för eleverna att inte söka dit,
fanns det andra faktorer som lockade eleverna att studera i innerstaden. Vil-
jan att lära känna nya människor eller spänningen i att själv åka in till cen-
trum är sådant som nämns av eleverna. Ett av de mer återkommande motiven
för att söka till en skola i innerstaden är dock viljan att ”satsa på plugget”,
som Shirin säger. När Shirin flyttade med sin familj till Beryd i början av
högstadiet tog det några månader innan hon kände att hon kom in i den nya
miljön, men hon fick snart många vänner på skolan. Hon upplevde emeller-
tid att vännerna var en orsak till att hon fick sämre betyg. Skolan var mest
”ett ställe där man kunde ha roligt”, och inför gymnasiet ville hon lägga tid

på studierna. Att hennes storasyster tyckte att hon inte skulle läsa i Beryd påverkade också hennes skolval.

Storasyskon eller andra släktingar eller vänners rekommendationer och åsikter spelar en varierande roll för eleverna. Jalil valde bort skolan i Beryd trots att hans föräldrar ville att han skulle söka dit. Han säger att det var för att han var trött på sin högstadieskola och ville ha ”något seriöst”, eftersom han ”tänker på sin framtid”. Jalil planerar att söka vidare till universitetet direkt efter gymnasiet, och han berättar att det finns en viss tävlan i släkten om vem som får bäst betyg.

Betyg och en bra utbildning är något som även är viktigt för Fatima. Hon började gymnasiet på Kanalskolan i innerstaden, men hennes pappa tyckte att hon skulle välja en annan skola.

Pappa ville egentligen att jag skulle gå på Berydsgymnasiet. Han ville att jag skulle gå här i Beryd som vanligt och sen bli välutbildad. Det är väldigt viktigt för oss att vara välutbildad. Så att, Beryd har ju inte världens bästa rykte, han ville att vi skulle gå här och ändå bli välutbildade så att människor ska få se att det spelar ingen roll vilken skola man går på man kan få bra betyg och bli välutbildad ändå.

Att studera vidare på universitet eller högskola och bli välutbildad är något som flera av eleverna återkommer till. Likt Fatima har de flesta av intervju-personerna föräldrar eller andra närstående som uppmuntrar dem att studera och satsa på skolan. Flera av elevernas föräldrar jobbar inom servicesektorn och har anställningar som inte kräver någon akademisk examen, några är arbetslösa eller sjukskrivna. Fatimas mamma till exempel är sjukskriven efter många år som förskolelärare, och hennes pappa jobbar som busschaufför, fast han har en examen som miljöingenjör från Iran. Likt Fatimas pappa har också de flesta föräldrarna till våra informanter erfarenheter av högre studier. Det är möjligt att föräldrarna ser att deras barn har chans att erövra en social och ekonomisk position som de själva förlorade när de kom till Sverige (Kallstenius, 2010; Sernhede, 2002). Under sina år på Berydsgymnasiet har Fatima också fått väldigt goda betyg, men omgivningens bild av skolan är mer eller mindre densamma.

Den negativa bilden av skolan

Skolans lärare och rektor vittnar om hur svårt det är att ändra den negativa bilden av skolan. Mats, lärare som har varit ansvarig för marknadsföring på skolan, berättar.

Vi drabbas hårt av de goodwill-förluster som Beryd tar varje gång det står en negativ rubrik i tidningen. [...] det gör att den genomsnittlige föräldern reser frågor om deras barn funderar på att gå här, som dom aldrig skulle resa inför våra konkurrenter om man säger så. Och det är svårt att tvätta bort. [...] man har en uppförsbacke som andra inte har. Att man ska övertyga om att det här är fredligt och vänligt och trivsamt och tryggt som andra skolor inte ens behöver lägga tid på.

Enligt Mats tvingas Berydsgymnasiet att brottas med den mediala framställningen och de negativa bilder som skapas av skolan. När skolorna, i och med införandet av valfriheten, måste konkurrera om eleverna blir framställningen av skolan och möjligheten att visa upp en attraktiv bild allt viktigare. Det har Berydsgymnasiet känt av. ”När man släppte närprincipen och tog en regional intagning, det var då vi märkte nedgången på Berydsgymnasiet”, säger Urban, en av lärarna på skolan. Det var då som ambitiösa föräldrar ”skickade sina barn till friskolor och till skolor inne i stan”, fortsätter han. Färre elever från närområdet bidrog till skolans försämrade ekonomiska situation i början av 2000-talet, och nysatsningen några år senare var ett försök att locka elever från andra delar av staden och regionen. Men Berydsgymnasiet för en ojämn kamp mot de andra skolorna. I samma takt som konkurrensen på skolmarknaden ökar så blir det dåliga ryktet ett allt större problem, berättar Mats.

Skolans rykte är en viktig anledning till varför vissa elever valde en skola i innerstaden med förhoppningar om bättre studiemiljö och framtidschanser. Nadia sökte till Lindbygymnasiet därför att ”alla” hade sagt att det var en bra skola, och hon hade bara hört ”positivt om Lindby och negativt om Beryd”. Ungdomarnas berättelser kan relateras till de mönster som Jenny Kallstenius blottlägger i sin avhandling om Stockholms mångkulturella innerstadsskolor (2010); att de av henne intervjuade elevernas och föräldrarnas berättelser om valet av innerstadsskola ”kretsar kring en önskan efter en annan social miljö där det finns ’fler svenskar’” (Kallstenius, 2010, s. 211). Denna önskan om ”fler svenskar” kommer inte till uttryck hos de ungdomar vi har intervjuat,

men i valet av innerstadsskolor finns en längtan efter en annan social miljö och förhoppningar om en bättre skola med mer studiemotiverade elever.

Skolan mitt i staden

Om skolor likt Berydsgymnasiet, som är belägna i storstädernas förorter, många gånger dras med en negativ stämpel och ett dåligt rykte, gäller det omvända generellt för skolorna i innerstaden. Där kan skolorna ofta leva på sina anor, sitt goda rykte och sin plats i den urbana geografin. Det bidrog också till att Jalil, Fatima och de andra eleverna sökte sig dit i första hand. De innerstadsskolor som förekommer i denna artikel har relativt höga intagningspoäng, vilket kan locka studiemotiverade elever att söka sig dit. Lindbygymnasiet och Kanalskolan är de två populäraste gymnasieskolorna bland eleverna vi har träffat. Båda skolorna hade den högsta andelen sökande per plats i Göteborgs kommun år 2010, i kontrast till Berydsgymnasiet som hade den tredje lägsta andelen sökande per plats. I popularitet skiljer sig alltså de tre skolorna åt när sökandesiffrorna räknas samman. Lindbygymnasiet har uteslutande allmänna teoretiska linjer, medan Kanalskolan har en större spridning, vid sidan av de teoretiska har de bland annat omvårdnadsprogram.

"...där borta var det typ, stelt."

Maroun och Ida gick båda på Lindbygymnasiet under en tid. De säger att studierna där innebar mycket plugg och hårda krav. Det fanns en press som kom från andra elever, enligt Ida. Efter ett drygt år på Lindbygymnasiet bytte hon till Berydsgymnasiet, och när vi ses läser hon tredje året där. Studietakten framstår emellertid inte som huvudorsak till att någon av eleverna bytte skola, snarare är det skolans miljö, lärarna, interaktionen med andra elever på skolan och hur man trivs, som har betydelse för möjligheterna att följa med i studierna.

En aspekt som dyker upp i samtalen med eleverna är hur lärarna på innerstadsgymnasierna upplevs som distanserade, kyliga eller uteslutande professionella i sin relation till eleverna. Fatima är en av dem som uttrycker detta.

Lärarna var väldigt kalla tycker jag. Jag kunde ha, min studiehandledare till exempel, jag har henne fyra gånger i veckan [...] alltså nästan varje dag, men när man ser henne i korridoren säger hon inte hej.

Shirins beskrivning av lärarna på Kanalskolan är inte heller särskilt positiv. Hon beskriver det som att ”dom ville visa att dom är det smartaste som finns och vi är under dom. [...] Dom trycker ner en tycker jag”. Både hos Fatima och Shirin kan man tyda en känsla av att inte vara respekterade eller uppmärksammade av lärarna. Amina, som till en början gick på Kanalskolan precis som Fatima och Shirin, säger att lärarna där:

...kom knappt ihåg allas namn efter en månad såhär du vet. [...] Man fick ingen direkt kontakt med lärarna, det var liksom.. Inte som här, här känner man ju lärarna. Här skojar man med lärarna och så, men där borta var det typ, stelt.

Maryam i sin tur säger att lärarna på Tekniska gymnasiet, där hon gick den första tiden, ”skulle aldrig ha märkt i fall du var död [...] det kändes i alla fall lite så”. Dessa erfarenheter ger vid handen att de berörda skolorna i innerstaden inte har förmått skapa en miljö där alla känner sig välkomna och hemmastadda.

I vissa fall framstår relationen till lärarna som högst avgörande för valet att byta skola. Det berättar både Shirin och Maryam om. Efter en månad på Tekniska gymnasiet började Maryam på Westers gymnasium, en mindre friskola mitt i centrum. Hon hade svårt att komma in i klassen, kände sig utanför, och umgicks mest med Sara, ”för hon var såhär öppen, hon gillade invandrare och sånt”. Maryam berättar att hon under andra terminen blev placerad i svenska två eftersom lärarna ansåg att hon inte kunde så bra svenska. Det motiverade lärarna med att hon bodde i Beryd där ”det är mest invandrare”, berättar Maryam. Denna motivering, där person och plats flyter samman, blottar stereotypa föreställningar där förorten blir en *annan* plats där det bor ”invandrare” och där man följaktligen inte pratar svenska, eller åtminstone inte tillräckligt korrekt svenska. Föreställningar om vem och vilka som innehar olika typer av kunskap visade sig här i de diskriminerande handlingar som Maryam, född och uppvuxen i Sverige, berättar att hon utsattes för.

Uppfattningar och föreställningar om stadens olika rum reglerar på detta sätt vår syn och relation till dem. Det upprättas en rumslig ordning som får konkreta effekter i människors vardagsliv, och det är detta Maryam vittnar om. Här kan vi tyda paralleller till den *politics of space* som Dikeç (2007)

beskriver. Konsekvensen för Maryam blev att ”dom sänkte mitt självförtroende till... verkligen jättemycket”. Hon kände sig utstött och upplevde att hon inte passade in. Förutom Sara och en kille som hette Mikael umgicks Maryam bara med andra ”invandrare”, enligt henne själv. Efter det att hon berättat att hon bodde i Beryd var det ingen som ville ”snacka med mig”, säger hon.

Dom ville inte ens kommunicera, dom försökte inte ens komma halvvägs, utan det var som om jag skulle gå hela vägen för dom. Jag skulle försöka bli svensk bara för deras skull. [...] Så jag kände mig utstött, så jag bara ... skit samma jag pallar inte vara i den här skolan.

Efter hand bytte hon skola igen, denna gång till Berydsgymnasiet. Maryams uttalande visar på en känsla av utanförskap, av att inte passa in, i alla fall så länge hon inte är beredd att ändra sig och bli mer ”svensk”. Men hur denna förändring skulle se ut, eller vad denna svenskhet egentligen representerar är inte lätt definierat.

Upplevelser av utanförskap

Utanförskapet eller upplevelsen av att vara marginaliserad och icke-inkluderad är något som återkommer i varierande grad hos flera av ungdomarna. Fatima kände ”att jag passar inte in med dom [...] det var ändå att dom var svenskar och höll sig för sig själva”. Hon upplevde att det berodde på att hon och de hon umgicks med på skolan var från Beryd eller andra förorter i Göteborg. En del i upplevelserna av marginaliseringen grundar sig på detta sätt i de föreställningar som existerar om förorten och de människor som bor där. Representationerna av förorten bidrar till att skapa en imaginär laddning av platsen, som inverkar på hur man tänker och talar om den (Dikeç, 2007). Dessa föreställningar om platsen visar sig i mötet med skolorna i innerstaden, både på implicita och explicita sätt. När eleverna på Lindbygymnasiet fick veta att Ida bodde i Beryd sa de ingenting, men hon upplevde att de höll ett visst avstånd till henne. ”Vissa vet ju inte hur det är här, för dom vågar inte åka hit”, säger hon. Ida tror att det beror på att de ”är rädda”. Denna rädsla kan tänkas komma ur den bild av hotfullhet och farlighet som förknippas med förorten och som grundar sig i mediernas bilder av förortens invånare som kriminella, farliga och annorlunda. Genom att dessa bilder

upprepas i diskursen om förorten kommer dessa platser att demoniseras och förknippas med otrygghet och rädsla (Wacquant, 2004).

När Maroun pluggade i innerstaden upplevde han att ”alla hade en dålig bild av Beryd”, bilden av att det var ett ”ghetto”, som han uttrycker det. ”Aha, du kommer från Beryd, dig ska man inte jävlas med”, lite så var det”, berättar han. Liket Maroun mötte Jalil ofta fördomar om Beryd under sin tid i innerstadsskolorna, och han upplevde att de andra eleverna ändrade attityd gentemot honom när de fick veta var han bodde.

Många såg mig som inte lika duktig som alla andra, bara för att jag kom härifrån. Jag var ”the underdog” i klassen så att säga. Men jag kände inte så. Att jag fick dåliga resultat berodde ju helt enkelt på att jag inte trivdes. Och till en början fick jag minst lika bra som dom andra, om inte bättre. Sen började det gå sämre och sämre för jag började skolka, jag orkade inte gå till skolan.

På Lindbygymnasiet var Jalil den enda från Beryd i sin klass, de flesta eleverna bodde i centrum, och han kände att han inte ”klickade” med dem. De hade inte samma humor, de gjorde olika saker på fritiden, ”det funkade bara inte”, berättar han. Jalils känsla av att inte ”klicka” handlar därför om en upplevelse av att inte dela samma intressen och kulturella referensramar som han gör med dem från Beryd. Här blir platsen den gemensamma nämnaren.

Den sociala miljön på skolan och känslan av att inte vara accepterad på samma villkor som de övriga eleverna fick konsekvenser för möjligheterna att fullfölja de studier de påbörjat. Det är, som Jalil säger, svårt att få ”bra studieresultat om jag inte trivs”. Att då hävda att individen är en autonom och solitär varelse, ensam ansvarig för sitt liv, framgångar, misslyckanden, eller gymnasiebetyg, är att negligera hur vi alla är beroende av de människor och sammanhang som omger oss (Lindbom & Almgren, 2007). När man i utbildningssammanhang talar om ”kontextuell påverkan” syftar man ofta på den sociala miljön och andra elevers potentiellt goda inflytande på individens studieresultat. Förhoppningar om denna typ av positiva påverkan från klasskamrater vid en viss skola kan också påverka skolvalet (Bunar, 2009). Lindbygymnasiet, Kanalskolan och de andra innerstadsskolorna kan beskrivas som ”positiva” sociala miljöer där eleverna uppvisar goda resultat, vilket alltså kan ses som ett skäl till deras popularitet. Men för Jalil och andra har den sociala miljön i dessa skolor inte några positiva effekter på studierna.

Tvärtom var den sociala miljön där en orsak till att han presterade *sämre* än vad han senare gjorde på Berydsgymnasiet. Även om Fatima, Jalil, Nadia och de andra är motiverade och ambitiösa elever, så hittade de inte sin plats i innerstadsskolorna, vilket alltså fick konsekvenser för såväl trivsel som studieresultat.

Valet att återvända till Berydsgymnasiet kan ha flera orsaker som samspelar med varandra. En anledning kan vara att resorna till och från centrum är jobbiga. Det kan också vara en önskan att byta till ett program som bara finns på Berydsgymnasiet. Men den orsak som återkommer i alla elevers berättelser, och som är mer framträdande än något annat, är känslan av att inte passa in. Upplevelsen av att vara ”den andre” får konsekvenser. Fatima berättar att hon kunde höra ”svenskarna på Kanalskolan prata om blattarna, som om vi var något folk”. Elevernas berättelser visar på hur de blir identifierade med den plats där de bor, detta är ytterligare ett exempel på den *politics of space* (Dikeç, 2007) och den hierarkisering av det urbana rummet som kännetecknar staden av i dag.

Tillbaka i Beryd

Efter en längre tid på Westers gymnasium bestämde sig Maryam för att byta skola på nytt. Efter ett möte med rektorn på Berydsgymnasiet kunde hon börja efter några dagar. När vi träffas, ungefär två år senare, ska hon snart ta studenten och har mest positivt att säga om skolan.

...Beryd är en sån här som förstår andra. Rektorn här förstår andra. Asså det känns som att den här skolan har mer känsla.. Den är mer medveten om hur människor funkar.

Fatima säger också att ”jag trivs mycket bättre här än vad jag gjorde på Kanalskolan”, och hon tycker att stämningen i klassen är ”mycket bättre”. Lärarna på skolan beskrivs, till skillnad från de i innerstaden, som personliga, duktiga, kamratliga och snälla. Shirin berättar att lärarna och eleverna på Berydsgymnasiet ”är så varma som personer”, och att lärarna är bra på att stötta en när man behöver det. Deras ord påminner även om hur lärare vid förortsskolor beskrivs i andra studier (se t.ex. Schwartz, 2010). Maroun tycker att det är positivt att man på Berydsgymnasiet kan prata med lärarna

efter lektionerna, att det finns utrymme för en relation som han inte upplevde fanns på Kanalskolan.

Statistiken visar att andelen behöriga till gymnasieskolan är mycket låg vid grundskolorna i Beryd och närliggande stadsdelar. Vid flera av skolorna i området saknade 50 % eleverna som gick ut årskurs nio år 2010 godkänt i minst ett av grundämnena (statistik från Gymnasieantagningen i Göteborg 2010-06-22). Vissa av dessa elever läser aldrig vidare medan andra hamnar på gymnasiets individuella program, bland annat i Beryd. Medelvärden på slutintagningen till vissa av utbildningarna på Berydsgymnasiet är också relativt låga. Urban som jobbar med stödundervisning säger också att "när vi drar igång och startar med dom här eleverna, dom är redan från början efter". Urban och flera av de andra lärarna på Berydsgymnasiet är med andra ord vana att arbeta med elever som kan behöva extra stöd och uppmuntran i sina studier, något som även kanske påverkar övrig undervisning. Detta kan förklara Marouns och andra elevers positiva ord om dem. Rektorn på skolan, Lisa, upplever att det finns en "härlig vi-känsla bland personalen" och en vilja att "visa att vi gör ett bra jobb". De goda relationerna på skolan, som elever och lärare berättar om, kan också vara en konsekvens av och en reaktion på de fördomar och den negativa stigmatisering som skolan får utstå. Omständigheter som kanske bidrar till att skapa en intern sammanhållning.

Öppenhet och uppdelning

När vi i intervjuerna pratar om miljön och stämningen på skolan berättar flera av eleverna att de tycker att "det var väldigt stelt och grupperat" på skolorna i staden, "inte som det är här där alla känner alla, det är såhär skön stämning. Där var det inte alls så". Men denna öppenhet kännetecknar inte relationerna mellan alla elever på skolan, något som Maroun tar upp. Även om Berydsgymnasiet har elever, med högst skiftande bakgrunder, från hela Göteborg, och stämningen är god, är skolan också uppdelad och speglar på sätt och vis staden i dess helhet.

Jo, det är mycket segregerat alltså, riktigt mycket. Men det är inga problem såhär bland olika, ja där man kommer ifrån, att några är utsatta eller att några är hatade. Så är det inte. Men det är segregerat, det är det. Svenskar går med varandra och folk med invandrabakgrund går med varandra.

Berydsgymnasiet lyckades genom sina estetiska linjer och specialinriktningar locka elever från hela Göteborg med kranskommuner. Denna nysatsning förmådde motverka det sviktande elevunderlag och de ekonomiska nedgångar som skolan hade lidit av under flera år. Elevernas rörelse i stadsrummet innebar också en uppluckring av boendesegregationens negativa konsekvenser genom innerstadselevernans resande till och från skolan i förorten. Men samtidigt återspeglades och reproducerades den sociala och etniska segregationen i staden *inom* skolans väggar, i de skiljelinjer som visade sig mellan programmets olika elevsammansättningar såväl som i hur skolans lokaler delades upp.

Denna segregation i skolan är något som eleverna vi intervjuat är medvetna om. Många av dem tycker emellertid att det snarare är ett tråkigt faktum att ta hänsyn till, än ett stort problem.⁵ Sammantaget är de flesta eleverna mycket nöjda med skolan, men Maroun är delvis av en annan åsikt. Han trivs med kompisarna, men tycker att gymnasiet är för enkelt och oseriöst, han saknar utmaningen som han upplevde att han fick när han läste inne i staden. ”Det är ingen riktig skola, [...] det känns som att hela nivån på undervisningen är så låg”, tycker han. De andra eleverna vi intervjuat instämmer inte. Tvärtom berättar de att de lär sig mer på Berydsgymnasiet än vad de gjorde tidigare. Men Jalil kan hålla med Maroun om att det finns skillnader mellan skolorna.

... där är alla seriösa så det blir en annan slags miljö, snacket på rasterna blir om provet man har nästa dag, istället för att sitta och skämta och ha kul. Det var i princip det. Här är man mer laid-back, även om det är en ganska seriös skola.

De olikheter som Jalil ser är andra än de som Maroun lyfter fram. För Jalil handlar det mer om attityd och förhållningssätt till studierna än en fråga om kvalitet, han får dessutom bättre betyg nu än när han gick på Lindbygymnasiet och Kanalskolan. Maroun å andra sidan ser en tydligare gräns mellan skolan i Beryd och de i innerstaden. Hans uttalande kan ses som ett sätt att särskilja sig från de elever som han tycker ”inte pluggar” på Berydsgymnasiet. För honom blev kontrasten mellan Beryd och innerstaden skarp, ”det

⁵ Se Lindbäck & Sernhede (2010) för en utförligare beskrivning och diskussion av skolans interna segregation.

kändes som att i stan hade man en framtid och nu har man ingen framtid. Det känns nästan så, för mig i alla fall”. En drastisk liknelse som återger en bild av förortsskolor som en plats för de mindre lyckade, ”de osmarta, utan framtid”. Denna bild är emellertid inte helt representativ för Berydsgymnasiet. Även om skolan har lägst antal elever med slutbetyg från gymnasiet, har skolan den bästa betygsutvecklingen bland alla skolor i Göteborg (Göteborg Utbildning, 2009-07-10).⁶ Men trots att Berydsgymnasiet förmår locka elever från hela Göteborg med kranskommuner, är det svårt att ändra på bilden av skolan och dess rykte. Utifrån intervjuerna framstår det som att en av de främsta anledningarna till detta står att finna i den symboliska laddningen av platsen som skapats genom andrafiering och territoriell stigmatisering (Dikeç, 2007; Hall, 2003; Wacquant, 2008).

Avslutning

Utifrån de berättelser vi har tagit del av kan vi konstatera att elevernas möte med innerstadsskolorna inte är friktionsfritt. Här framträder den urbana segregationen som ett hinder vilket reglerar elevernas möjligheter. Mötet aktualiserar frågor om identitet, ”svenskhet” och vilka föreställningar som existerar om stadens olika platser. Om man vill studera sambanden mellan skola och valfrihet, och förstå hur unga människor förhåller sig till dem, måste man också beakta segregationen i det urbana rummet och dess fysiska, sociala och mentala dimensioner. Elevernas berättelser visar på svårigheterna att ta sig bortom dessa dimensioner och de gränser de upprättar. Genom de sätt eleverna bemöts och tilltalas av andra upprätthålls den etablerade maktordningen och skillnadstänkandet reproduceras.

De sätt på vilket stadens rum och människor beskrivs, kategoriseras och positioneras är ingen oskyldig handling, utan påverkar bilden av dessa rum och dess invånare, och hur människor relaterar till dem. Detta är något som blir tydligt i intervjupersonernas möten med skolorna i innerstaden. Upplevelserna av att inte bemötas som en svensk, som Jalil talar om, och att återkommande betraktas som den Andre, är förknippat med individens plats i staden. ”När du väl berättar att du kommer från Beryd så [...] du känner att personen ändrar attityd mot dig”, säger Jalil. Detta visar på hur den rådande

⁶ Betygsutvecklingen jämför medelvärdet av betyg från grundskolan och medelvärdet av slutbetyg från gymnasiet.

diskursen om förorten skapar föreställningar om staden vilka bildar en slags ”mentala kartor” (Soja, 2000, s. 11), som styr individens uppfattningar om stadens olika rum, platser och människor. På så vis etableras det en ”mental och rumslig separation och rumslig hierarki” i staden (Alinia, 2006, s. 65), vilket också avspeglar sig i skolan och i det utanförskap som ungdomarna från Beryd upplever. Stadens mentala och imaginära dimensioner har med andra ord en framträdande roll för hur vi relaterar till det urbana rummet.

Även ungdomarna från Beryd påverkas av dessa imaginära föreställningar när de som Nadia frågar sig hur bra ett gymnasium kan vara ”när det ligger i Beryd”. Det är också en av anledningarna till att de väljer att söka sig till skolorna i centrum. Bilden av Berydsgymnasiet, eller det sätt på vilket bilden av förorten präglar bilden av skolan, påverkar gymnasiets möjligheter att locka elever. Ett svikande elevunderlag var för övrigt motivet till att två av skolans estetiska program flyttade till en skola i innerstaden hösten 2011, efter ett beslut från gymnasieförvaltningen i Göteborg. En oro över Berydsgymnasiets överlevnad finns bland annat hos vissa lärare, även om skolan i dag har fått några nya program och verkar ohotad av nedläggning. Men konkurrensen är hård och marknadsföringen av skolor har med införandet av valfriheten blivit en allt större del i försöken att tilltala elever och deras föräldrar. Eleverna har i dag blivit en vandrande konsumentgrupp som, om de inte är nöjda, kan ta ”sin” skolpeng och gå till nästa skola. Därför har det blivit allt viktigare att ”synas i det här bruset” där alla skolor vill göra sig hörda, berättar Mats, lärare och marknadsföringsansvarig på Berydsgymnasiet. Marknadens logik har alltmer kommit att infiltrera skola och utbildning i en konkurrens om eleverna. Skolor i de territoriellt stigmatiserade förorterna tvingas här in i en kamp med andra skolor såväl som i en kamp med bilden av förorten.

Elevernas berättelser visar på Berydsgymnasiets stora betydelse. För de som återvänder är gymnasiet en plats där ”utanförskapet” inte reglerar tillvaron i skolan, här finns andra förutsättningar som gör att de kan få de betyg de eftersträvar. Det finns samtidigt elever från Beryd och andra förorter som söker till skolor i innerstaden och som slutför sina studier där. De elever vi har träffat vore också tvingade till detta om Berydsgymnasiet inte fanns, men man måste fråga sig till vilka psykiska omkostnader de då skulle genomföra sina studier. Flertalet av dessa elever kommer från hem med en tradition av akademiska studier, andra elever som inte delar deras ambitioner, förutsättningar och uppbackning hemifrån skulle kanske valt att aldrig slutföra gymnasiet. Avhoppet på gymnasiet är också störst bland de elever som har låga

grundskolebetyg och som kommer från hem utan studietradition (Hall, 2010). Avsaknad av gymnasiebetyg är också en stark riskfaktor vad gäller framtida svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden (Social rapport 2010, 2010, s. 84). Berydsgymnasiet har därför en viktig roll att fylla både för dessa elever och för alla de andra som inte känner sig ”hemma” i innerstadens skolor. Men det är minst lika viktigt att se till hur skolorna i innerstaden kan bli mer inkluderande för alla elever. Berättelserna från Shirin, Jalil och de andra eleverna visar på hur stadens rumsliga och mentala klyftor utgör hinder för skapandet av en skola där alla har samma möjligheter. Stadens rumsliga dimensioner är därför viktiga att ta hänsyn till om vi vill förstå och åtgärda de utmaningar som den bristande likvärdigheten mellan skolor i storstaden innebär.

Referenser

- Andersson, Roger, Bråmås, Åsa & Hogdal, Jon (2009). *Fattiga och rika – segregationen ökar: Flyttningsmönster och boendesegregation i Göteborg 1990 – 2006*. Göteborg: Göteborgs Stadskansli.
- Alinia, Mino (2006). Invandraren, ”förorten” och maktens rumsliga förankring. I SOU 2006:73, *Den segregerande integrationen: Om social sammanhållning och dess hinder* (ss. 63-90). Stockholm: Fritze.
- Arnstberg, Karl-Olov (2000). *Miljonprogrammet*. Stockholm: Carlsson.
- Beach, Dennis, Gordon, Tuula, & Lahelma, Elina (Eds.). (2003). *Democratic education: Ethnographic challenges*. London: Tufnell.
- Bourdieu, Pierre, & Wacquant, Loïc (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bunar, Nihad (2001). *Skolan mitt i förorten: Fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Stockholm: Symposium.
- Bunar, Nihad & Kallstenius, Jenny (2007). *Valfrihet och integration i Stockholms grundskolor*. Stockholm: Utbildningsförvaltningen, Stockholm Stad.
- Bunar, Nihad (2009). *När marknaden kom till förorten: Valfrihet, konkurrens och symboliskt kapital i mångkulturella områdens skolor*. Lund: Studentlitteratur.
- Dikeç, Mustafa (2007). *Badlands of the Republic: Space, politics and urban policy*. Oxford: Blackwell Publishing.

- Embrick, David (2008). *Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Society*. London: Sage.
- Englund, Tomas (Red.). (2004). *Utbildningspolitiskt systemskifte*. Stockholm: HSL Förlag.
- Fanon, Frantz (1997). *Svart hud, vita masker*. Göteborg: Daidalos.
- Hall, Caroline (2010). *Empirical essays on education and social insurance policies*. Uppsala: Department of economics, Uppsala University.
- Hall, Stuart (1992). The West and the Rest: Discourse and Power. In S. Hall & B. Gieben (Eds.), *Formations of Modernity* (pp. 275-331). Cambridge: Polity Press.
- Hall, Stuart (2003). The spectacle of the "Other". In S. Hall (Ed.), *Representation: Cultural representations and signifying practices* (pp. 223-279). London: Sage.
- Johansson, Anna (2005). *Narrativ metod och teori: Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas & Hammarén, Nils (2010). Konsten att välja rätt spår: En studie av segregation, skolval och unga människors studieplaner. *Sociologisk Forskning*, 47, (1), 51-71.
- Jonsson, Rickard (2007). *Blatte betyder kompis: Om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Stockholm: Ordfront.
- Kallstenius, Jenny (2010). *De mångkulturella innerstadsskolorna: Om skolval, segregation och utbildningsstrategier i Stockholm*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.
- Kamali, Masoud (2006). Den segregeringande integrationen. I SOU 2006:73, *Den segregeringande integrationen: Om social sammanhållning och dess hinder* (ss. 7-28). Stockholm: Fritze.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- León Rosales, René (2010). *Vid framtidens hitersta gräns: Om maskulina elevpositioner i en multietnisk skola*. Stockholm; Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Lindbom, Anders & Almgren, Ellen (2007). Valfrihetens effekter på skolornas elevsammansättning: Skolsegregationen i Sverige. I A. Lindbom (Red.), *Friskolorna och framtiden: Segregation, kostnader och effektivitet* (ss. 89-118). Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Lindbäck, Jonas & Sernhede, Ove (2010). Det "integrerade" gymnasiet och den segregeringade staden: Elevers berättelser om det urbana rummet och platsens betydelse. *Utbildning & demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspedagogik*, 19(1), 115-140.

- Möller, Åsa (2010). Den ”goda” mångfalden. *Utbildning & demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspedagogik*, 19(1), 85-106.
- OECD (1998). *Territorial Development: Integrating Distressed Urban Areas*. Paris: OECD.
- Proposition 1991/1992:95. *Om valfrihet och fristående skolor*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Ristilampi, Per-Markku (1994). *Rosengård och den svarta poesin: En studie av modern annorlundahet*. Stockholm: Symposion.
- Robertson, Alexa (2005). Narrativanalys. I G. Bergström & K. Boréus (Red.), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (ss. 219-262). Lund: Studentlitteratur.
- Said, Edward (1978). *Orientalism*. New York: Random House.
- Schwartz, Anneli (2010). Att nollställa bakgrunder för en effektiv skola. *Utbildning & demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspedagogik*, 19, (1), 45-62.
- Sernhede, Ove (2002). *Alienation is My Nation: Hiphop och unga mäns utanförskap i Det Nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Sernhede, Ove (2006). Förortens ’hotfulla’ unga män. I M. Kamali (Red.), *Den segregering integrationen: Om social sammanhållning och dess hinder* (ss. 91-123). Stockholm: SOU, 2006:73.
- Sernhede, Ove & Johansson, Thomas (2006). Inledning. Postindustrialism, globala städer och migration. I O. Sernhede & T. Johansson (Red.), *Storstadens omvandlingar: Postindustrialism, globalisering och migration*. Göteborg och Malmö (ss. 9-22). Göteborg: Daidalos.
- Sernhede, Ove (2009). Territoriell stigmatisering, ungas informella lärande och skolan i det postindustriella samhället. *Utbildning & Demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspedagogik*, 18(1), 7-32.
- Skolverket (2009). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?* Stockholm: Skolverket.
- Soja, Edward W. (2000). *Postmetropolis: Critical studies of cities and regions*. Oxford: Blackwell.
- SOU 2000:39. *Välfärd och skola: Antologi från Kommitén Välfärdsbokslut*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Söderström, Martin & Uusitalo, Roope (2005). *Vad innebär införandet av fritt skolval i Stockholm för segregeringen i skolan?* IFAU: Rapport 2005:2.
- Wacquant, Loïc (1999). Urban Marginality in the Coming Millennium. *Urban Studies*, 36(10), 1639–1647.

Wacquant, Loïc (2004). *Fattigdomens fängelser*. Stockholm/Eslöv: Symposion.

Wacquant, Loïc (2008). *Urban Outcast: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.

Andra källor

Gymnasieantagningen i Göteborg. Hämtad den 22 juni 2010 från:
<http://www.indranet.se/>.

Social rapport 2010 (2010). Socialstyrelsen: Stockholm.

Göteborg Utbildning. Hämtad den 10 juli 2009 från:
<http://www.goteborg.se/wps/portal/utbildning>.

Göteborgssamhällets utveckling 2009 (2009). Göteborg: Stadskansliet.